

Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών

Τόμ. 38, Αρ. 2 (2024)

2/2024

Σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας ως μορφή έμφυλης βίας στο διαδίκτυο. Ανάδυση στοιχείων σεξισμού και ενοχοποίησης θύματος στον αφηγηματικό λόγο των ανήλικων δραστήων

Αναστασία Μπράνη

doi: [10.12681/socialwork-rss.37424](https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.37424)

Copyright © 2024, ANASTASIA BRANI

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπράνη Α. (2024). Σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας ως μορφή έμφυλης βίας στο διαδίκτυο. Ανάδυση στοιχείων σεξισμού και ενοχοποίησης θύματος στον αφηγηματικό λόγο των ανήλικων δραστήων. *Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 38(2), 77-94. <https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.37424>

Σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας ως μορφή έμφυλης βίας στο διαδίκτυο. Ανάδυση στοιχείων σεξισμού και ενοχοποίησης θύματος στον αφηγηματικό λόγο των ανήλικων δραστών

Μπράνη Αναστασία¹

¹ Κοινωνική Λειτουργός, Επιμελήτρια Ανηλίκων, MSc Ποινικό Δίκαιο και εξαρτήσεις.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, αποτελεί μια αναδυόμενη μορφή κυβερνοβίας με βάση το φύλο, η οποία απασχολεί την επιστημονική κοινότητα παγκοσμίως. Το φαινόμενο έχει επηρεάσει και τους εφήβους, με τα αγόρια να εμφανίζονται συχνότερα ως δράστες και τα κορίτσια ως θύματα. Οι πληροφορίες όμως για την εκδήλωση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς, προέρχονται κυρίως από την πλευρά των θυμάτων, ενώ απουσιάζουν σχετικές μελέτες από την πλευρά των δραστών. Η παρούσα μελέτη προσπαθεί να διαχειριστεί αυτό το κενό σχετικά με την έμφυλη βία, που προκύπτει από την μέχρι σήμερα έλλειψη μελετών σε στοχευμένο δείγμα εφήβων δραστών. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στην διερεύνηση στοιχείων σεξιστικής ιδεολογίας καθώς και ενοχοποίησης θύματος στον αφηγηματικό λόγο ανήλικων αγοριών, δραστών σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, ηλικίας 15-17, αξιοποιώντας ημιδομημένες συνεντεύξεις. Οι δράστες έχουν τη τάση να υποτιμούν τις πράξεις τους και να μην αναγνωρίζουν τη σοβαρότητα του προβλήματος. Στοιχεία σεξισμού και στερεοτύπων φύλου κυριαρχούν στο λόγο τους, ενώ τα κορίτσια αποδέκτες της διαδικτυακής κακοποίησης, σχετίζονταν με τους δράστες κυρίως ως σύντροφοι, αναδεικνύοντας ότι η βία στον κυβερνοχώρο σχετίζεται με τη βία στο φυσικό κόσμο. Η παρούσα μελέτη συνέβαλε στην ανάδειξη και κατανόηση συμπεριφορών έμφυλης βίας από τους εφήβους στο κυβερνοχώρο.

Λέξεις-κλειδιά: Σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, ανήλικοι δράστες, έμφυλη βία στον κυβερνοχώρο, ποιοτική μελέτη

Στοιχεία Επικοινωνίας: Αναστασία Μπράνη, natassabrani@gmail.com

Εισαγωγή

Στις μέρες μας οι «έξυπνες συσκευές», με την πρόσβαση που παρέχουν στο διαδίκτυο, αποτελούν μέσο ψυχαγωγίας, κοινωνικοποίησης καθώς και μέσο επικοινωνίας και συσχέτισης των εφήβων με τον κόσμο. Όμως η ακατάλληλη χρήση ή κατάχρηση αυτών των συσκευών από τους εφήβους, εγκυμονεί κινδύνους, όπως είναι η προώθηση της ανισότητας των φύλων (Varela et al., 2021) και η ανάπτυξη νέων μορφών βίας με αποδέκτες κυρίως γυναίκες, νεαρά κορίτσια αλλά και σεξουαλικές μειονότητες και μειονότητες φύλου (Backe et al., 2018; Dlamini, 2020). Η διαδικτυακή βία μπορεί να λάβει τη μορφή ρητορικής μίσους, παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο, ηλεκτρονικής καταδίωξης, εκδικητικής πορνογραφίας και σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας (Backe et al., 2018; Dlamini, 2020; Jones et al., 2013).

Η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας μεταξύ των εφήβων και των νεαρών ενηλίκων, συνιστά ένα εξελισσόμενο φαινόμενο με αυξητικές τάσεις που απασχολεί την επιστημονική κοινότητα παγκοσμίως (Lomba, 2021; Pina et al., 2021). Στις ΗΠΑ το φαινόμενο των *slutpages* που λαμβάνει χώρα σε ιστότοπους ή ψηφιακές ομάδες, όπου διαμοιράζονται φωτογραφίες γυναικών γυμνές ή ημίγυμνες χωρίς τη συγκατάθεσή τους, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο μεταξύ των μαθητών λυκείου, κολεγίων και πανεπιστημίων (Maas et al., 2021). Μελέτη στην Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και το Ηνωμένο βασίλειο, σε ένα δείγμα 6109 ατόμων 16 έως 64 ετών, αποκαλύπτει ότι τα παιδιά μικρότερης ηλικίας είναι περισσότερο πιθανό να είναι θύματα, αλλά και δράστες σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας (Powell et al., 2020). Στην Ελλάδα, το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου πραγματοποίησε έρευνα σχετικά με τη διαδικτυακή βία η οποία διεξήχθη το Μάρτιο του 2023 μέσω της χορήγησης ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων σε 4.800 μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου, ηλικίας 12 έως 18 ετών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας, ποσοστό 28% των μαθητών/ριων έχει πέσει θύμα μη συναινετικού διαμοιρασμού προσωπικών εικόνων ή βίντεο, ενώ ποσοστό 11% των εφήβων αισθάνθηκε πίεση ή εξαναγκασμό από τρίτο πρόσωπο να μοιραστεί προσωπικές φωτογραφίες ή βίντεο στο διαδίκτυο (Safeline, 2024).

Ορισμός Σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας

Οι McGlynn et al. (2017), εισήγαγαν για πρώτη φορά το 2015 τον όρο «σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας», καθώς υποστηρίζαν ότι ο όρος «εκδικητική πορνογραφία» περιλαμβάνει μόνο μία μορφή από ένα ευρύ φάσμα έμφυλης κακοποίησης που σχετίζεται με την σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας» (McGlynn et al., 2017, p.27). Συνεπώς, με τη χρήση του όρου εκδικητική πορνογραφία δεν μπορεί να αποτυπωθεί το σύνολο των βλαβών που υπέστη το θύμα. Αν το θύμα είναι ανήλικο θεωρείται παιδική πορνογραφία (De Vido & Sosa, 2021). Η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, περιλαμβάνει τη σεξουαλική απεικόνιση ενός ή περισσότερων προσώπων, που διανέμεται χωρίς τη συναίνεση του ατόμου, μέσω αναρτήσεων σε ιστότοπους ή διανομής σεξουαλικών γραφικών εικόνων ή βίντεο (De Vido & Sosa, 2021; McGlynn et al., 2017). Επίσης, η χρήση *deepfake* σεξουαλικών εικόνων και βίντεο, δηλαδή οι παραποιημένες εικόνες και βίντεο τα οποία με τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης, μπορούν να τοποθετήσουν το πρόσωπο ενός ατόμου στο σώμα ενός άλλου (ή και αντίστροφα) και να προσαρμόσουν τη φωνή, τις εκφράσεις και την κίνηση χωρίς τη συγκατάθεσή του ατόμου, θεωρείται επίσης σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας (Maras & Krell, 2022). Παράλληλα με το οπτικοακουστικό υλικό μπορεί να δημοσιεύονται και προσωπικές πληροφορίες των θυμάτων, που αναφέρονται στη διεύθυνση κατοικίας, στο επάγγελμα ή στο προσωπικό προφίλ του (Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022). Η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, μπορεί να εμφανίζεται αποκλειστικά στο κυβερνοχώρο, άλλα μπορεί και να θεωρείται ως συνέχεια της έμφυλης κακοποίησης από συντρόφους

στο φυσικό κόσμο, καθώς ορισμένα θύματα βιώνουν σωματικές απειλές και περαιτέρω θυματοποίηση εκτός σύνδεσης (Bloom, 2015; Bates, 2017; McGlynn et al., 2017).

Η Ringrose (2021) χρησιμοποίησε τον όρο σεξουαλική παρενόχληση μέσω εικόνας, για να περιγράψει δύο μορφές σεξουαλικής παρενόχλησης, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της κοινής χρήσης ψηφιακών εικόνων. Η πρώτη αφορά τις ανεπιθύμητες σεξουαλικές εικόνες- cyberflashing, που περιλαμβάνουν συνήθως άνδρες, οι οποίοι στέλνουν εικόνες των γεννητικών τους οργάνων μέσω ψηφιακών τεχνολογιών (Marcotte et al., 2020; Ricciardelli & Adorjan, 2019). Μια δεύτερη μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης μέσω εικόνας, είναι ο εξαναγκασμός και η επίμονη παρότρυνση για αποστολή σεξουαλικών εικόνων (Thomas, 2018). Οι άνδρες και τα αγόρια είναι πιο πιθανό να ασκούν πίεση στα κορίτσια για να τους στείλουν σεξουαλικές εικόνες, ενώ τα κορίτσια αναφέρουν ότι δέχονται επανειλημμένα αιτήματα για αποστολή σεξουαλικών εικόνων ή/και βίντεο και αναφέρονται στο γεγονός αυτό ως μια κανονικότητα (Ringrose, 2021; Thomas, 2018).

Χαρακτηριστικά Σεξουαλικής Κακοποίησης Μέσω Εικόνας

Η πλειοψηφία των θυμάτων της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, είναι γυναίκες οι οποίες βιώνουν έντονα την κοινωνική κατακραυγή και την ενοχοποίηση τόσο για την ύπαρξη του υλικού που περιλαμβάνει στιγμές της ιδιωτικής τους ζωής, όσο και για την αποστολή αυτών στους πρώην συντρόφους τους (Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022). Επιπλέον τα θύματα βιώνουν έντονα την απώλεια της αξιοπρέπειας και της ασφάλειας τους, καθώς και του σεβασμού από την οικογένεια και τους φίλους (Franklin, 2014). Τα θύματα παρενοχλούνται και εκφοβίζονται όχι από άγνωστα σε αυτά άτομα, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις ο δράστης και το θύμα σχετίζονται μεταξύ τους. Ως δράστης αναγνωρίζεται ο σύντροφος, ο συγγάμοικος, ο φίλος, ο γείτονας, ο συνεργάτης τους ή ο συμμαθητής των θυμάτων, ενώ η βία που εκδηλώνεται μέσω τεχνολογιών σε γυναίκες, προέρχεται κυρίως από τους συντρόφους τους (Burke et al., 2011; Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022). Σύμφωνα με τους Ringrose et al. (2021), ενώ ορισμένα κορίτσια πιέζονται ώστε να μοιραστούν προσωπικές εικόνες, ορισμένα αγόρια αισθάνονται επίσης πίεση προκειμένου να αποσπάσουν σεξουαλικές εικόνες από τα κορίτσια, ώστε να τις επιδείξουν σε φίλους και να επιβεβαιώσουν την ανδρική κυριαρχία και την αρρενωπότητά τους (Ringrose et al., 2021). Ωστόσο, άλλες πηγές αναφέρουν ότι οι δράστες μπορεί να είναι άγνωστοι προς το θύμα, οι πράξεις τους να μην υποκινούνται από την εκδίκηση, αλλά μπορεί να αναζητούν σεξουαλική ικανοποίηση ή να χρησιμοποιούν τις εικόνες ως μια μορφή οικονομικού εκβιασμού (EIGE, 2022; De Vido & Sosa, 2021).

Φαίνεται να υπάρχει μια τάση μεταξύ των δραστήων να μην αναγνωρίζουν τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας ως επιβλαβή, καθώς περιγράφουν τα κίνητρα για τη διάπραξη της ως πράξεις φλερτ ή ψυχαγωγίας (Ringrose et al., 2021). Άλλα κίνητρα τα οποία αναφέρονται από τους δράστες είναι η επιθυμία να εντυπωσιάσουν φίλους, να ελέγξουν, να ντροπιάσουν ή να αναγκάσουν το θύμα να επιστρέψει σε αυτούς (Powell et al., 2020). Παράλληλα, τα θύματα αναφερόμενα στα κίνητρα των δραστήων περιγράφουν μια σειρά από διαφορετικά αίτια όπως: ο έλεγχος, η αναζήτηση προσοχής, η ζήλια, η εμμονή, ο μισογυνισμός, η σεξουαλική ικανοποίηση, η ταπείνωση και η ψυχαγωγία. Αυτό το ευρύ φάσμα κινήτρων αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του φαινομένου και το πρόβλημα σχετικά με τον εντοπισμό των αιτιών της διάπραξης αυτού του τύπου της κακοποίησης (Powell et al., 2020; Ringrose et al., 2021).

Σεξισμός

Μία από τις πιο ευρέως μελετημένες μεταβλητές που σχετίζονται με τη βία των ανδρών κατά των γυναικών είναι ο σεξισμός ο οποίος αποτελεί μια μορφή έμφυλης βίας, καθώς βασίζεται στην ιδέα ότι κάποια άτομα είναι κατώτερα από τα άλλα λόγω του φύλου τους και μπορεί να εκφραστεί μέσω πράξεων, λέξεων, εικόνων και χειρονομιών. Επίσης, περιλαμβάνει ένα σύνολο πεπιοθήσεων και ιδεών σχετικά με τους ρόλους των φύλων, τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές που θεωρούνται κατάλληλες για άνδρες και γυναίκες, καθώς και πεπιοθήσεις για τη σχέση μεταξύ ανδρών και γυναικών (Glick & Fiske, 2011; Martinez-Pecino & Durán, 2016). Ο σεξισμός βρίσκεται στη ρίζα του ζητήματος της ανισότητας των φύλων, καθώς οι σεξιστικές πράξεις καλλιεργούν ένα κλίμα εκφοβισμού, φόβου και ανασφάλειας, το οποίο οδηγεί στην αποδοχή της βίας, κυρίως εναντίων των γυναικών και κοριτσιών (Council of Europe, 2024). Οι αντιλήψεις για τους ρόλους, τις συμπεριφορές και τις σχέσεις των φύλων, συνδέονται με τη διάπραξη διαδικτυακής σεξουαλικής βίας, καθώς οι γυναίκες θυματοποιούνται και βιώνουν τον αρνητικό αντίκτυπο των επιδράσεων της κυβερνοβίας (Henry & Powell, 2016; Martinez-Pecino & Duran, 2016).

Το διαδίκτυο αποτελεί συχνά για τα κορίτσια ένα αφιλόξενο περιβάλλον, ενώ η πίεση και ο εξαναγκασμός από τα αγόρια να τους αποστείλουν σεξουαλικές εικόνες φανερώνει τον σεξισμό και μισογυνισμό που είναι διάχυτος στις διαδικτυακές πλατφόρμες (Sales, 2017). Σε μια Σουηδική ποιοτική μελέτη σχετικά με τις επιδράσεις του sexting σε μαθητές λυκείου, διαφάνηκε ότι οι πρακτικές αυτές έχουν δημιουργήσει μια ηγεμονική κουλτούρα αγοριών, η οποία εκφράζεται όταν τα αγόρια μοιράζονται εικόνες κοριτσιών με τους συμμαθητές τους, χωρίς τη συγκατάθεση των κοριτσιών και η οποία αναπαράγει τις ανισότητες των φύλων. Παράλληλα, τα αποτελέσματα της παραπάνω μελέτης ανέδειξαν ότι οι εικόνες γυμνών ή ημίγυμνών μαθητριών, οι οποίες κυκλοφορούσαν στο διαδίκτυο χωρίς τη συγκατάθεσή τους, υπόκεινται σε μισογυνιστικά και σεξιστικά σχόλια από τα αγόρια, ενώ ορισμένα αγόρια χρησιμοποιούν σεξιστική γλώσσα και υποτιμούν τα κορίτσια ακόμη και όταν τα κορίτσια δεν έχουν αποστείλει ιδιωτικές φωτογραφίες (Hunehäll Berndtsson & Odenbring, 2020). Επίσης, οι χρήστες των slutpages εκφράζονται με υποτιμητικά και σεξιστικά σχόλια για τις γυναίκες, οι οποίες απεικονίζονται σε αυτές (Maas et al., 2021). Σύμφωνα με τους Pina et al. (2017) ο σεξισμός αποτελεί προγνωστικό παράγοντα της τάσης για διάπραξη σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, ενώ ορισμένοι άλλοι μελετητές αναφέρουν ότι ο σεξισμός έχει υπερτιμηθεί και δεν αποτελεί από μόνος του αιτιολογικό παράγοντα για διάπραξη οποιουδήποτε σεξουαλικού αδικήματος (Pina et al., 2017; Stroud, 2014).

Ενοχοποίηση Θύματος

Η ενοχοποίηση του θύματος αναφέρεται στη μεταφορά της ευθύνης από τον δράστη ενός εγκλήματος στο θύμα-επιζώντα, το οποίο θεωρείται πλήρως ή εν μέρει υπεύθυνο για τη βλάβη που υπέστη (Burgin & Flynn, 2021; Pinciotti & Orcutt, 2021). Η έννοια της υπαιτιότητας των θυμάτων σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, συμβαίνει όταν τα θύματα του εγκλήματος κρίνονται από την κοινή γνώμη ως υπεύθυνα για το έγκλημα που διαπράχτηκε (Burgin & Flynn, 2021; Pinciotti & Orcutt, 2021; Goblet & Glowacz 2021; Poole, 2015). Το φαινόμενο της ενοχοποίησης θυμάτων, συναντάται μόνο σε εγκλήματα που αφορούν σεξουαλική βία (Anderson & Overby, 2021; Trottier et al., 2021). Η απόδοση ευθυνών στα θύματα περιλαμβάνει παράγοντες όπως είναι: α) η χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών, β) η προκλητική συμπεριφορά, γ) η προκλητική ενδυμασία του θύματος καθώς και δ) η σχέση του με τον δράστη (Burgin & Flynn, 2021; Pinciotti & Orcutt, 2021). Οι στάσεις αυτές συμβάλουν στην δευτερογενή θυματοποίηση του θύματος, δηλαδή την επαναθυματοποίησή του, οι οποίες παρατηρούνται συχνά από την αστυνομία, τους δικαστές, τους επαγγελματίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης του θύματος, την οικογένεια και τους

φίλους (Mourtgos et al., 2021; O'Neal, 2019). Τέτοιες συμπεριφορές, όχι μόνο επιδεινώνουν το τραύμα που βιώνουν τα θύματα, αλλά συμβάλουν στη δημιουργία εμποδίων στην αναζήτηση βοήθειας. Ταυτόχρονα, το θύμα λαμβάνει συχνά την ετικέτα της ψεύτρας και χαρακτηρίζεται ως «κοινή» γυναίκα επιδεινώνοντας τα αισθήματα ενοχής και ντροπής (Anderson & Overby, 2021; Lichty & Gowen, 2021; Trottier et al., 2021).

Ορισμένα γεγονότα που σχετίζονται με τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, όπως η εμπλοκή του θύματος στη δημιουργία των εικόνων ή η υποτιθέμενη απιστία του θύματος κατά του δράστη, συντελούν στην εκλογίκευση της συμπεριφοράς του δράστη, καθώς αυτές οι διαδικασίες κάνουν την πράξη να φαίνεται πιο αποδεκτή και σε ορισμένες περιπτώσεις δικαιολογημένη (Poole, 2015; Flynn et al., 2022). Το ίδιο το θύμα μπορεί να έχει στείλει το υλικό σε τρίτο πρόσωπο, καθώς η ανταλλαγή γυμνών φωτογραφιών και βίντεο-sexting, είναι ευρέως διαδεδομένη μεταξύ των εφήβων. Μία από τις πιθανές συνέπειες του sexting είναι η διανομή αυτών των οικείων εικόνων, συχνά από έναν πρώην εραστή μετά από διακοπή της σχέσης, χωρίς την άδεια του άλλου ατόμου (Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022). Οι γυναίκες και τα κορίτσια αποτελούν στόχο αρνητικών αντιλήψεων σχετικά με τη σεξουαλική τους συμπεριφορά και βιώνουν τη κοινωνική κατακραυγή, τη γελοιοποίηση και τις προσωπικές επιθέσεις κατά του χαρακτήρα τους, καθώς οι φωτογραφίες που μοιράστηκαν ιδιωτικά γίνονται δημόσια ιδιοκτησία (Pina et al., 2017). Οι γυναίκες κρίνονται πιο σκληρά από ότι οι άνδρες για παρόμοια σεξουαλική συμπεριφορά, καθώς οι γυναίκες παραδοσιακά είναι κοινωνικά αποδεκτό να διατηρούν σεξουαλικές σχέσεις μόνο όταν βρίσκονται σε μια μόνιμη συντροφική σχέση (Goblet & Glowacz, 2021). Παράλληλα, οι ίδιοι οι δράστες προκειμένου να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους επιρρίπτουν ευθύνες και ενοχοποιούν το θύμα, ενώ η υποτιθέμενη γυναικεία απιστία γίνεται αντικείμενο τόσο έντονης κριτικής, ώστε τα άτομα να θεωρούνται υπεύθυνα για τη θυματοποίησή τους όπως ισχύει και με τα θύματα βιασμού (Maier, 2014; Pina et al., 2017; Flynn et al., 2022).

Ερευνητικό μέρος

Περιγραφή της έρευνας

Για την προσέγγιση του συγκεκριμένου ερευνητικού πεδίου χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μεθοδολογία, καθώς παρέχει τη δυνατότητα να μελετώνται κοινωνικά φαινόμενα μέσα από την ανάδυση των νοημάτων που δίνουν σε αυτά τα εμπλεκόμενα μέρη (Croylay, 2023; Lune & Berg, 2017). Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω των αφηγήσεων εννιά (9) ανήλικων αγοριών, τα οποία παραπέμφθηκαν σε υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων καθώς κατηγορούνται ότι διέπραξαν αδικήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας.

Σκοπός

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση στοιχείων σεξισμού καθώς και ενοχοποίησης θύματος μέσω του αφηγηματικού λόγου των ανήλικων δραστών, οι οποίοι διώκονται για σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας.

Υποθέσεις εργασίας

1. Στον αφηγηματικό λόγο των δραστών κυριαρχεί η σεξιστική ιδεολογία, που αφορά σε ρόλους, χαρακτηριστικά, συμπεριφορές και σε σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα.

2. Οι δράστες προσπαθούν να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους ενοχοποιώντας τα θύματα.

Ο πληθυσμός της έρευνας

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν εννιά (9) ανήλικα αγόρια, τα οποία παραπέμφθηκαν σε υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων το διάστημα 2020-2023 για το αδίκημα της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας και καταδικάστηκαν ή επρόκειτο να δικαστούν για τις πράξεις τους από το δικαστήριο ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, οι κατηγορίες που τους αποδόθηκαν με βάση τον ελληνικό ποινικό κώδικα, ήταν η κατοχή και διακίνηση πορνογραφικού υλικού και η αθέμιτη αποτύπωση μη δημόσιας πράξης άλλου, ενώ σε μία περίπτωση ο ανήλικος κατηγορήθηκε για παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και εξύβριση μέσω διαδικτύου. Βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή τους στην έρευνα ήταν να έχουν αποδεχτεί οι ίδιοι και οι γονείς τους στους επιμελητές ανηλίκων τις κατηγορίες που τους αποδόθηκαν. Επτά (7) από τους ανήλικους δεν είχαν διαπράξει άλλο αδίκημα, ενώ δύο (2) από αυτούς είχαν κατηγορηθεί στο παρελθόν για αδικήματα που περιλαμβάνουν χρήση βίας σε βάρος ομοτίμων. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα επιλέχθηκαν από τους φακέλους που τηρούνταν σε υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων και κοινωνικής αρωγής, κατόπιν σχετικής άδειας από τους προϊσταμένους των υπηρεσιών. Οι ηλικίες των παιδιών ήταν από 15 έως 17 ετών, οι οκτώ (8) ήταν ελληνικής και ένας (1) αλβανικής υπηκοότητας. Πέντε (5) συμμετέχοντες φοιτούσαν στη Γ΄ Λυκείου, τρεις (3) στη Β΄ Λυκείου και ένας (1) στη Γ΄ Γυμνασίου. Τρεις (3) από τους συμμετέχοντες προέρχονταν από μονογονεϊκές οικογένειες λόγω διαζυγίου και ένας (1) λόγω θανάτου του ενός γονέα. Ένας (1) από τους συμμετέχοντες είχε διαγνωστεί με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) και ένας (1) άλλος με Αντικοινωνική Διαταραχή Προσωπικότητας.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των στοιχείων πραγματοποιήθηκε μέσω των ημιδομημένων συνεντεύξεων στα αγόρια-δράστες, για την εξέταση σε βάθος του θέματος της έρευνας, συγκεντρώνοντας όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία (Yin, 2016). Οι ερωτήσεις του εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε ήταν ως ένα βαθμό προκαθορισμένες, ώστε να καλυφθούν κάποια θέματα που θεωρήθηκαν σημαντικά κατά τη μελέτη του υπό εξέταση θέματος και κατάλληλα προσαρμοσμένες, ώστε να γίνονται κατανοητές από τους εφήβους (Κανδυλάκη, 2010; Tilleczek, 2020). Το εργαλείο της συνέντευξης περιελάμβανε εκτός από τα δημογραφικά στοιχεία των ανηλίκων τρεις θεματικές. Η πρώτη αναφερόταν σε ερωτήσεις για την διερεύνηση της σχέσης των δραστών με το θύμα, η δεύτερη αφορούσε ερωτήσεις για την ανίχνευση στοιχείων έμφυλων διακρίσεων και η τρίτη αφορούσε ερωτήσεις για τον εντοπισμό απόψεων ενοχοποίησης του θύματος. Για τη συμμετοχή των ανηλίκων στην έρευνα διασφαλίστηκε η έγγραφη συναίνεση τους, αλλά και η έγγραφη συναίνεση και των δύο γονιών τους. Παράλληλα οι ανήλικοι ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας, για τα δικαιώματά της συμμετοχής τους και για τη δυνατότητα που είχαν να αρνηθούν να απαντήσουν σε κάποιο ερώτημα ή να αποσύρουν τη συμμετοχή τους χωρίς συνέπειες. Οι συνεντεύξεις ήταν ατομικές, έλαβαν χώρα σε γραφεία των επιμελητών ανηλίκων της ηπειρωτικής Ελλάδας, πραγματοποιήθηκαν το Φεβρουαρίου 2024, οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν και μετά την απομαγνητοφώνηση διαγράφηκαν, ενώ κάθε μία συνέντευξη διήρκεσε 60 με 90 λεπτά. Η μελέτη αποτέλεσε αντικείμενο προσωπικού ερευνητικού ενδιαφέροντος της συγγραφέως και για την πραγματοποίησή της χορηγήθηκαν οι απαιτούμενες άδειες από τους/τις προϊσταμένους/νες των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων.

Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση, ώστε να αποδοθεί νόημα στα δεδομένα και να δοθεί απάντηση στα κεντρικά ερωτήματα της έρευνας. Στη συνέχεια, ακολουθήθηκαν τα 5 βήματα της θεματικής ανάλυσης: α) η μετεγγραφή της συνέντευξης, β) η εξοικείωση με τα δεδομένα, γ) ο εντοπισμός και η συγκέντρωση των αποσπασμάτων που αντιστοιχούν σε κάθε ερευνητικό ερώτημα, δ) η κωδικοποίηση των δεδομένων και η μετάβαση από τους κωδικούς στα θέματα και στ) η έκθεση) των ευρημάτων (Lune & Berg, 2017; Τσιώλης, 2018; Yin, 2016).

Η αξιολόγηση της ποιότητας της έρευνας βασίστηκε σε ορισμένα κριτήρια, όπως η αναγνώριση προκαταλήψεων προς τους συμμετέχοντες, η επίδειξη συνεχούς κριτικής σκέψης των μεθόδων της έρευνας, η συλλογή και ανάλυση δεδομένων σε επαρκές βάθος, η διασφάλιση συνεπούς και διαφανούς ερμηνείας των δεδομένων, η επίδειξη σαφήνειας όσον αφορά τις διαδικασίες σκέψης κατά την ανάλυση δεδομένων και των επακόλουθων ερμηνειών (Naem et al., 2023; Noble & Smith, 2015; Yadav, 2022). Επίσης, η ερευνήτρια προσπάθησε να είναι σε εγρήγορση και να αναζητά και τα δεδομένα τα οποία αποκλίνουν από τα συνήθη ευρήματα ή δεν είναι εύκολα ορατά, ώστε να εμπλουτιστούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό (Noble & Smith, 2015).

Ηθική και δεοντολογία της έρευνας

Η ερευνήτρια ενημέρωσε τα παιδιά για όλα τα χαρακτηριστικά και τους σκοπούς της έρευνας και απάντησε σε όλες τις ερωτήσεις των παιδιών με όρους που να ανταποκρίνονται στο επίπεδο κατανόησης τους (Noble & Smith, 2015; Yonas et al., 2013). Επίσης, η ερευνήτρια σεβάστηκε την ελευθερία του παιδιού να επιλέξει τη συμμετοχή του ή όχι στην έρευνα και ενημέρωσε τα παιδιά, ότι είναι ελεύθερα να διακόψουν τη συμμετοχή όποια στιγμή επιθυμούν. Επειδή οι συμμετέχοντες ήταν κάτω των 18 ετών εξασφαλίστηκε και η έγγραφη συγκατάθεση των δύο γονέων (Tilleczek, 2020; Yonas et al., 2013). Η προηγούμενη σχέση που είχε αναπτύξει η ίδια η ερευνήτρια με ορισμένους από τους συμμετέχοντες, καθώς συνεργάζεται μαζί τους ως επιμελήτρια ανηλίκων, αλλά και η σχέση που είχαν αναπτύξει οι υπόλοιποι συμμετέχοντες με τους/τις συναδέλφους επιμελητές/τριες ανηλίκων, θεωρούμε ότι συνέβαλε θετικά στη συναίνεση των ανηλίκων να συμμετάσχουν στην έρευνα, καθώς ήταν εξοικειωμένοι με την επαγγελματική ιδιότητα της ερευνήτριας. Σε συνάρτηση με το παραπάνω, η συμμετοχή τους εξασφαλίστηκε υπό το πρίσμα ότι δεν θα κριθούν από την ερευνήτρια για τις πράξεις τους, τη συμπεριφορά τους και τη στάση τους απέναντι στα διάφορα ζητήματα που πραγματεύεται η μελέτη. Παράλληλα, για την δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης η ερευνήτρια διέθεσε αρκετό χρόνο έως και 90 λεπτά σε κάθε ένα από τους δύο ανήλικους, οι οποίοι προέρχονταν από παραπομπή άλλων επιμελητών/τριών ανηλίκων.

Περιορισμοί

Ένας βασικός περιορισμός για την διεξαγωγή της έρευνας ήταν η πρόσβαση στο δείγμα και η εύρεση του αριθμού των συνεντευξιαζόμενων, καθώς οι υποθέσεις οι οποίες παραπέμπονται στους επιμελητές ανηλίκων και αφορούν τη διάπραξη διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας είναι περιορισμένες. Επίσης ορισμένοι ανήλικοι οι οποίοι είχαν διαπράξει το εν λόγω αδίκημα είχαν ενηλικιωθεί, άρα δεν θεωρήθηκαν κατάλληλοι για να συμπεριληφθούν στο δείγμα λόγω ηλικίας. Τέλος, μια ακόμη δυσκολία ήταν ότι δύο ανήλικοι οι οποίοι θεωρήθηκαν κατάλληλοι να συμπεριληφθούν στο δείγμα, αλλά και οι γονείς τους, δεν δέχτηκαν να συμμετέχουν στην έρευνα με αποτέλεσμα η έρευνα να περιλαμβάνει ένα μικρό δείγμα, εννιά συμμετεχόντων.

Ανάλυση Αποτελεσμάτων

Κίνητρα Δραστών

Οι συμμετέχοντες δείχνουν μια τάση να υποτιμούν την σοβαρότητα της πράξης τους, καθώς οι περισσότεροι δήλωσαν ότι τα κίνητά τους για τη διάπραξη των αδικημάτων της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας ήταν η ψυχαγωγία, (Ringrose et al., 2021), η επίδειξη του φωτογραφικού υλικού σε φίλους (Powell et al., 2020) και σε δύο περιπτώσεις, η αναζήτηση εκδίκησης από το θύμα (Powell et al., 2020, Ringrose et al., 2021), για την ανακούφιση του πληγωμένου τους εγωισμού. Η υποτιθέμενη «αωνυμία» που προσφέρει το διαδίκτυο (Varela et al., 2021; Cana et al., 2020), συνέβαλε στην ενθάρρυνση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς των δραστών. Κάποιες χαρακτηριστικές απαντήσεις των αναφερόμενων σκοπών των πράξεων τους περιγράφονται παρακάτω:

«Πήρα μια φωτογραφία που είχε με μαγιό στο fb, χρησιμοποίησα ρετούς, της έσβησα το μαγιό και την ανέβασα γυμνή στα social media. Νόμιζα ότι δεν θα με βρει κανείς... έκανα μια πλάκα...».(6ος ανήλικος).

«Για πλάκα το έκανα και σε ένα φίλο μου τις έστειλα μόνο και η μάνα της μου έκανε μήνυση και έμπλεξα τώρα με τα δικαστήρια».(2ος ανήλικος)

«Την τράβηξα γυμνή από πίσω την ώρα που κοιμόταν και την έστειλα στο M (φίλος) για να την κάνω ρεζίλι που μου τα φόρεσε και πήγε με τον άλλον».(4ος ανήλικος)

«Ήθελα να πονέσει όπως πόνεσα και εγώ να μάθουν όλοι τι π...».(βρισιά) *είναι».*(9ος ανήλικος)

Σχέση με το θύμα

Όλοι οι δράστες σχετίζονταν με τα θύματα (Burke et al., 2011; Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022), καθώς επτά (7) από αυτούς δήλωσαν ότι υπήρξαν ερωτικό ζευγάρι με αυτές. Οι άλλοι δύο (2) γνώριζαν τα ανήλικα κορίτσια από το σχολείο, καθώς οι τελευταίες υπήρξαν συμμαθήτριές τους. Τρεις (3) από τους επτά (7) ανήλικους οι οποίοι άσκησαν διαδικτυακή βία στις συντρόφους τους εμφάνισαν μια τάση για κτητικότητα, συμπεριφορές ελέγχου και κυριαρχίας απέναντι στις συντρόφους τους τόσο στο φυσικό κόσμο, όσο και στον κυβερνοχώρο (Cava et al., 2020):

«Ήξερα τους κωδικούς της και έμπαινα και φανερά στο κινητό της, το ήξερε για να δω που μπαίνει, έμπαινα στο ιστορικό της google και έβλεπα, και με ποιον μιλάει στο fb και έτσι [...]. Εννοείται ότι ήξερα που πάει και τι κάνει και με ποιόν βγαίνει».(9ος ανήλικος)

«Δεν μου άρεσε να βγαίνει μόνη με τις φίλες της, τσακωνόμασταν, εγώ έβγαίνα με τους φίλους μου. Τα αγόρια είναι αλλιώς. Αν σε δουν κοριτσοπαρέα θα στην πέσουν και θα πουν αυτές ψάχνονται να βρουν γκόμενο».(1ος ανήλικος)

«Της είχα βάλει μια εφαρμογή στο κινητό για να την παρακολουθώ, αλλά με κατάλαβε από αυτές τις χακερίστικες ονόματα δε λέω [...] Ψάρωνα και τις κολλητές της να μου πουν τι κάνει αλλά της τα σφύριζαν και μου την έλεγε».(7ος ανήλικος)

Σεξισμός

Στοιχεία σεξισμού και αντιλήψεις στερεοτύπων φύλου διαφαίνονται μέσα από τον αφηγηματικό λόγο των ανηλίκων στις σχέσεις τους με την οικογένεια, το σχολείο και τον κοινωνικό περίγυρο (Henry & Powell, 2016; Martinez-Pecino & Duran, 2016; Pina et. al, 2017), με ορισμένες μάλιστα να μην γίνονται εύκολα ορατές και αντιληπτές, ενώ άλλες να είναι βαθιά ριζωμένες στο οικογενειακό τους δέντρο

(Martinez-Pecino & Duran, 2016; McGlynn et al., 2017). Έξι (6) από τους νεαρούς δράστες δήλωσαν χαρακτηριστικά:

«Ο πατέρας μου κάνει κουμάντο στα οικονομικά του σπιτιού. Δουλεύει και η μάνα μου και του δίνει το μισθό της [...]. Οι γυναίκες δεν κάνουν καλό κουμάντο, τα χαλάνε τα λεφτά είναι σπάταλες». (8ος ανήλικος)

«Η αδερφή μου είναι ένα χρόνο μικρότερη μου (15χρονών), οι δικοί μου δεν την αφήνουν να βγαίνει όπως εγώ. Εγώ είμαι αγόρι γυρίζω και 6:00 π.μ. στο σπίτι». (7ος ανήλικος)

«Στο σχολείο ένα μπάχαλο... αφού διευθύντρια είναι γυναίκα και γενικά οι περισσότερες καθηγήτριες είναι γυναίκες. Δεν μπορούν να επιβάλλουν την τάξη αυτές». (2ος ανήλικος)

«Ευτυχώς ο θεός δεν με έκανε κορίτσι. Τα κορίτσια είναι όλες χαζές και ας το παίζουν και έξυπνες, κουτοπόνηρες και κουτσομπόλες. Κολλητές και από πίσω θάβουν η μια την άλλη». (3ος ανήλικος).

«Με τους φίλους μου έχουμε καταλήξει ότι οι περισσότερες γυναίκες είναι που.. ξέρετε τώρα, καταλάβατε τι λέω.. Δε λέω για όλες αλλά οι περισσότερες είναι». (9ος ανήλικος)

«Οι γυναίκες τώρα με την ισότητα έχουν ξεφύγει. Το στόμα τους δεν το κλείνουν και θα βρίσουν και θα πουν βλακειές να τον φέρουν τον άλλον στα αμήν. Πόσα να ανεχτούμε και εμείς οι καημένοι; Μετά λένε γυναικοκτονίες...». (1ος ανήλικος)

Άσκηση βίας

Δύο (2) ανήλικοι δήλωσαν ότι ασκούσαν συχνά στις συντρόφους τους λεκτική, ψυχολογική και σωματική βία στο φυσικό κόσμο (McGlynn et al., 2017; Burke et al., 2011; Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022) προσπαθώντας ακόμη και να ντροπιάσουν ή να γελοιοποιήσουν τις συντρόφους τους, είτε για να τις «συνετίσουν», είτε για προσωπική τους ευχαρίστηση.

«Είχε φάει πολλές σφαλιάρες από εμένα και μπροστά στο κόσμο μπας και την πάρει χαμπάρι, αλλά δεν έστρωνε με τίποτα. Βρε της έλεγα κάνεις δεν αγαπάει σαν και μένα μην κάνεις παρέα με τις φίλες σου, άστες αυτές θέλουν να μας χωρίσουν...». (9ος ανήλικος)

«Το κορίτσι ήταν τζαζ αν της έλεγες να πηδήξει από τον τρίτο για μένα θα το έκανε. Την έφτυνα, της έδινα καμία κλοτσιά και αυτή εκεί κολλημένη. Όλα τα γούστα μου έκανε, ιδίως αν της έλεγα ότι θα την παρατήσω». (3ος ανήλικος)

Οι υπόλοιποι πέντε (5), οι οποίοι κακοποίησαν τις συντρόφους τους μέσω διαδικτύου, δήλωσαν ότι υπήρξε έστω και μία φορά, ένα περιστατικό κάποιας μορφής βίας ανάμεσα τους και στο φυσικό κόσμο (Bloom, 2015; Bates, 2017; McGlynn et al., 2017), με αρκετούς να θεωρούν ότι η βία αποτελεί μια κανονικότητα (Cava et al., 2020):

«Μια φορά της είχα δώσει μια σπρωξιά γιατί δεν μου έδειχνε με ποιον μιλούσε». (1ος ανήλικος)

«Παίξαμε χαστούκια και μου είχε ξεφύγει μια δυνατή και μάτωσε η μύτη της». (2ος ανήλικος)

«Την είχα βρίσει μερικές φορές, αυτά που γίνονται στα ζευγάρια». (4ος ανήλικος)

«Ε, κάνα μπινελίκι έπεφτε και ποιος δεν ρίχνει κανένα μπινελίκι». (5ος ανήλικος)

«Όλοι τσακώνονται και λένε και μια κουβέντα παραπάνω...». (7ος ανήλικος)

Ενοχοποίηση θύματος

Επιχειρώντας να δικαιολογήσουν την πράξη τους οι συμμετέχοντες προσπαθούν να αποδώσουν τις ευθύνες στο θύμα (Maier, 2014; Pina et al., 2017; Flynn et al., 2022), ενοχοποιώντας το και εξαπολύοντας κατηγορίες για το ήθος, το χαρακτήρα των κοριτσιών, καθώς και για την οικογένεια καταγωγής τους.

«Δεν της είχε στείλει μόνο σε εμένα, σε όλα τα αγόρια που είχε, έστειλε γυμνές φωτογραφίες και ζητάει τώρα ευθύνες από εμένα; Τα έμαθε ο πατέρας της και έκανε μήνυση και του φταίω εγώ που δεν μπορεί να μαζέψει τη κόρη του αυτός;». (1ος ανήλικος)

«Ας μην μου έστειλε τις φωτογραφίες, αυτή δεν φταίει δηλαδή; Τι επειδή είναι κορίτσι και βάζει τα κλάματα και τη λυπούνται;». (3ος ανήλικος)

«Με τη συναίνεσή της τραβήξαμε το βίντεο, ήξερε πολύ καλά τι έκανε και με ποιον το έκανε. Εγώ μπορεί να φταίω 20% αυτή φταίει 80%». (5ος ανήλικος)

«Ας μην με κεράτωνε...». (9ος ανήλικος)

«Αυτή μια πόρνη είναι. Αν θέλετε σας δείχνω και βίντεο που έχει ανεβάσει η ίδια στο p... (ιστοσελίδα πορνό)». (2ος ανήλικος)

Ορισμένοι ανήλικοι ανέφεραν, ότι οι ίδιοι οι γονείς τους προσπαθούν να αποδώσουν την απόλυτη ευθύνη για την πράξη των παιδιών τους στα θύματα (Ringrose et al., 2021; Flynn et al., 2022). Τα ανήλικα κορίτσια αλλά και η οικογένειά τους ενοχοποιούνται για την αποστολή των προσωπικών φωτογραφιών τους από τις ίδιες τις μητέρες των δραστών.

«[...] και η μητέρα μου, μου το είπε ότι οι δικές μου οι αδερφές ποτέ δεν θα έστειλαν φωτογραφίες με τα "έτσι" (επίμαχα σημεία) να φαίνονται και φταίνε και οι γονείς πως έχουν μεγαλώσει τα παιδιά τους». (1ος ανήλικος)

«Η μητέρα μου, μου είπε ότι η μάνα της έκανε τα ίδια και χειρότερα όταν ήταν μικρή». (2ος ανήλικος)

«Η μάνα μου έφριξε με το τι έκανε στο βίντεο αυτή. "Καλά τι ρεζιλίκια είναι αυτά η μάνα της δεν ντρέπεται καθόλου;" είπε». (7ος ανήλικος)

«Πάντως η μητέρα της (του θύματος) είπε στη μητέρα μου ότι καλό της έκανε που εκτέθηκε στο διαδίκτυο γιατί μετά μαζεύτηκε και ούτε καν φώτο με μαγιό δεν ποστάρει». (6ος ανήλικος)

Συζήτηση

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης ενισχύουν την αρχική υπόθεση ότι οι δράστες υιοθετούν κυρίαρχα και σεξιστικά στερεότυπα των φύλων, με το λόγο τους να διέπεται από έντονα σεξιστική ιδεολογία και σχετικές αναφορές (Henry & Powell, 2016; Martinez-Pecino & Duran, 2016; Pina et al., 2017), ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις τα θύματα και συνεπώς οι αποδέκτες των σεξιστικών και υποτιμητικών σχολίων ήταν οι πρώην κοπέλες των δραστών (Burke et al., 2011; Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022). Στοιχεία σεξισμού και αντιλήψεις στερεοτύπων φύλου διαφαίνονται στις σχέσεις τους με την οικογένεια, το σχολείο και τον κοινωνικό περίγυρο (Henry & Powell, 2016; Martinez-Pecino & Duran, 2016; Pina et al., 2017). Ο σεξισμός επεκτείνεται, πέρα από τη σύντροφό τους, και σε άλλους ρόλους που καλούνται να επιτελέσουν οι γυναίκες, όπως της εργαζόμενης, της εκπαιδευτικού, της αδερφής ή γενικότερα της μητέρας, αναδεικνύοντας τις ανισότητες φύλου και το γεγονός ότι οι αντιλήψεις για την αντρική κυριαρχία έναντι των γυναικών, μεταφέρονται από γενιά σε γενιά (Martinez-Pecino & Duran, 2016; McGlynn et al., 2017). Ο σεξισμός σε ορισμένες περιπτώσεις συνυπάρχει με την εκδήλωση σωματικής ή ψυχολογικής βίας προς τις πρώην συντρόφους τους από τους ανήλικους δράστες (McGlynn et al., 2017; Burke et al., 2011; Goblet & Glowacz, 2021; McKinlay & Lavis, 2022).

Παράλληλα, η παρούσα μελέτη επιβεβαιώνει τη δεύτερη υπόθεση σχετικά με την ενοχοποίηση των θυμάτων και την προσπάθεια αποποίησης ευθυνών των δραστών. Οι ανήλικοι δράστες δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους, ενώ αντίθετα, για να δικαιολογήσουν το άδικο των πράξεων τους ενοχοποιούν το θύμα, αλλά και την οικογένεια του θύματος κατηγορώντας τους για ασυδοσία και προσβάλλοντας το χαρακτήρα τους. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις ασκείται στα θύματα τόσο έντονη κριτική, ώστε τα άτομα να θεωρούνται υπεύθυνα για τη θυματοποίησή τους όπως

ισχύει και με τα θύματα βιασμού (Goblet & Glowacz, 2021; Poole, 2015; Maier, 2014; Pina et al., 2017; Flynn et al., 2022). Το παραπάνω συμπέρασμα ενισχύεται και από το γεγονός ότι σχεδόν στο σύνολό τους οι συμμετέχοντες υποτιμούν τη σοβαρότητα του προβλήματος και δεν κατανοούν τις συνέπειες που έχουν οι πράξεις τους για το θύμα (Ringrose et al., 2021; Pina et al., 2017; Flynn et al., 2022). Ορισμένοι γονείς των δραστήων προσπαθούν να αποδώσουν την απόλυτη ευθύνη για την πράξη των παιδιών τους στα θύματα, αλλά και στις μητέρες τους (Ringrose et al., 2021; Flynn et al., 2022).

Με βάση τα παραπάνω ευρήματα, για την πρόληψη του φαινομένου της διάπραξης σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας στο διαδίκτυο οφείλουν να γίνουν παρεμβάσεις τόσο στο χώρο του σχολείου, όσο και στην οικογένεια. Εκπαιδευτικοί, παιδιά και γονείς οφείλουν να επιμορφώνονται και να ενημερώνονται σχετικά με τις συνέπειες και τις βλάβες που προκαλούν τέτοιες καταχρηστικές συμπεριφορές στα θύματα (Pina et al., 2017). Η επιμόρφωση να επιδιώκει να εξοπλίζει τα άτομα με κατάλληλες δεξιότητες, ώστε να προβαίνουν στην αναγνώριση συμπεριφορών οι οποίες συνιστούν σε σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, στην αμφισβήτηση όλων των μορφών σεξισμού τόσο στο διαδίκτυο όσο και στο φυσικό κόσμο, στην αποφυγή της ενοχοποίησης του θύματος, στην κατανόηση των σχέσεων των φύλων καθώς επίσης και των έμφυλων διακρίσεων (Ringrose et al., 2021; Flynn et al., 2022). Ο χώρος του σχολείου προσφέρεται για τέτοιες επιμορφωτικές δράσεις, που θα μπορούσαν να υποστηριχτούν από τους κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, οι οποίοι εργάζονται σε σχολικά πλαίσια.

Ταυτόχρονα, οφείλουμε να εστιάσουμε σε προγράμματα πρόληψης και σεξουαλικής αγωγής σε έφηβους/ες για την αποτροπή της εμφάνισης φαινομένων σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, μέσω της αλλαγής γνώσεων, στάσεων και συμπεριφορών, της καταπολέμησης των έμφυλων διακρίσεων και του τερματισμού της βίας (Crooks et al., 2018; Claussen, 2017). Ένα από τα προγράμματα αυτά τα οποία εφαρμόζονται στις ΗΠΑ είναι το Coaching Boys Into Men, όπου παρέχεται εκπαίδευση σε αγόρια-αθλητές από τους προπονητές τους, για την πρόληψη της συντροφικής βίας και της σεξουαλικής επίθεσης κατά των γυναικών (Crooks et al., 2018). Παράλληλα, το πρόγραμμα WiseGuyz όπου εφαρμόζεται σε σχολεία του Καναδά, για την αντιμετώπιση όλων των μορφών έμφυλης βίας, απευθύνεται σε αγόρια ηλικίας 14-15 ετών και επικεντρώνεται στην προαγωγή υγείων σεξουαλικών σχέσεων των αγοριών (Claussen, 2017). Επιπρόσθετα οι ανήλικοι οι οποίοι διαπράττουν αδικήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τα αναμορφωτικά μέτρα της διαμεσολάβησης και της συνδιαλλαγής μεταξύ δράστη και θύματος, τα οποία εφαρμόζονται από επιμελητές ανήλικων με στόχο την διαπαιδαγώγηση του ανήλικου, την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, την μείωση της υποτροπής αλλά και τη μείωση της βλάβης που υπέστη το θύμα (Μαλλούχου, 2023).

Η παρούσα μελέτη αφορά ένα μικρό δείγμα του πληθυσμού και θα πρέπει να αποφευχθεί η γενίκευση των αποτελεσμάτων. Παρόλα αυτά, η μελέτη αυτή προσπάθησε να αποκαλύψει κίνητρα, συμπεριφορές και αντιλήψεις του συγκεκριμένου πληθυσμού, που με βάση όσα γνωρίζουμε έως σήμερα, δεν έχει μελετηθεί ξανά στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, έρευνες σε μεγαλύτερο αριθμό ανήλικων δραστήων σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, θα μπορούσαν να επιβεβαιώσουν τα παραπάνω αποτελέσματα και να παρουσιάσουν μια πιο ολοκληρωμένη άποψη του κοινωνικού αυτού προβλήματος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Almenar, R. (2021). "Cyber Violence against Women and Girls: Gender-based Violence in the Digital Age and Future Challenges as a Consequence of Covid-19". *Trento Student Law Review* 1(3), 167-230.
- Anderson, G.D, & Overby, R. (2021). The impact of rape myths and current events on the well-being of sexual violence survivors. *Violence Against Women*. 27(9), 1379–1401. <https://doi.org/10.1177/1077801220937782>
- Backe, E. L., Lilleston, P., & McCleary-Sills, J. (2018). Networked Individuals, Gendered Violence: A Literature Review of Cyberviolence. *Violence And Gender*, 5(3), 135-146. <https://doi.org/10.1089/vio.2017.0056>
- Bates, S., (2017). Revenge Porn and mental health: A qualitative analysis of the mental health effects of RP on female survivors. *Feminist Criminology* [online], 12(1), 22–42. <https://doi.org/10.1177/1557085116654565>
- Bloom, S. (2015). No vengeance for Revenge Porn victims: Unraveling why this latest female-centric, intimate-partner offence is still legal, and why we should criminalize it. *Fordham Urban Law Journal*, 42(1), 233-289. <https://ir.lawnet.fordham.edu/ulj/vol42/iss1/2>
- Burgin, R., & Flynn, A. (2021). Women’s behavior as implied consent: Male “reasonableness” in Australian rape law. *Criminology & Criminal Justice*, 21(3), 334–352. <https://doi.org/10.1177/1748895819880953>
- Burke, S. C., Wallen, M., Vail-Smith, K., & Knox, D. (2011). Using technology to control intimate partners: An exploratory study of college undergraduates. *Computers in Human Behavior*, 27, 1162-1167. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.12.010>
- Cava, M.J., Martínez-Ferrer, B., Buelga S., & Carrascosa, L. (2020). Sexist attitudes, romantic myths, and offline dating violence as predictors of cyber dating violence perpetration in adolescents. *Computers in Human Behavior*, 17(5) 1551-1562. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106449>
- Claussen, C. (2017). The WiseGuyz program: Sexual health education as a pathway to supporting changes in endorsement of traditional masculinity ideologies. *Journal of Men’s Studies*, 25, 150-167. <https://doi.org/10.1177/1060826516661319>

Crooks, C. V., Jaffe, P., Dunlop, C., Kerry, A., & Exner-Cortens, D. (2018). Preventing Gender-Based Violence Among Adolescents and Young Adults: Lessons From 25 Years of Program Development and Evaluation. *Violence Against Women*, 25(1), 29–55.

Croplay, A. (2023). *Introduction to Qualitative Research Methods: A practice-oriented introduction*. Kindle Edition.

Dlamini, J. (2020). Gender-Based Violence, Twin Pandemic to COVID-19. *Critical Sociology*, 47(4) 1-8. <https://doi.gov> 10.1177/0896920520975465

De Vido, S., & Sosa, L. (2021), Criminalization of gender-based violence against women in European states, including ICT-facilitated violence. Publications Office of the European Union.

European Institute for Gender Equality (EIGE). (2022). *Combating Cyber Violence against Women and Girls*. <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-studyprovisional/16808c4914>

Franklin, Z. (2014). Justice for revenge porn victims: Legal theories to overcome claims of civil immunity by operators of revenge porn websites. *California Law Review*, 102, 1303-1335.

Hunehäll Berndtsson, K., & Odenbring, Y. (2020). They don't even think about what the girl might think about it': students' views on sexting, gender inequalities and power relations in school. *Journal of Gender Studies*,30(1), 91–101 <https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1825217>

Glick, P., & Fiske, S. T. (2011). Ambivalent sexism revisited. *Psychology of Women Quarterly*, 35(3), 530-535. <https://doi.org/10.1177/0361684311414832>

Quarterly, 35(3), 530-535. <https://doi.org/10.1177/0361684311414832>

Goblet, M., & Glowacz, F. (2021). Slut Shaming in Adolescence: A Violence against Girls and Its Impact on Their Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12),1-15. <https://doi.org/10.3390/ijerph18126657>

Council of Europe. (2024). Σεξισμός. Δες τον, Κατονόμασέ τον. Σταμάτησέ τον. <https://human-rights-channel.coe.int/stop-sexism-el.html>

Henry, N. & Powell, A. (2016). “Sexual Violence in the Digital Age: The Scope and Limits of Criminal Law”. *Social & Legal Studies*, 25(4), 397-418. <https://doi.org/10.1177/0964663915624273>

- Jones, L.M., Mitchell, K.M., & Finkelhor, D. (2013). Online harassment in context: Trends from three youth internet safety surveys. *Psychology of violence*,3(1), 53-69. <https://doi.org/10.1037/a0030309>
- Κανδυλάκη, Α. (2010). Η ποιοτική έρευνα σε «ευαίσθητα ζητήματα» στο πεδίο της κοινωνικής εργασίας. In: Θ. Καλλινικάκη (Ed), *Ποιοτικές Μέθοδοι στην Έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας* (83 –98). Τόπος.
- Lenhart, A., Ybarra, M., & Zickuhr K, & Price-Feeney, M. (2016). *Online Harassment, Digital Abuse, and Cyberstalking in America*. Data & Society Research Institute.
- Lichty, L.F., & Gowen, LK. (2021). Youth response to rape: Rape myths and social support. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(11-12), 5530–5557. <https://doi.org/10.1177/0886260518805777>
- Lomba, N., Navarra, C., & Fernandes, M. (2021). *Combating Gender-Based Violence: Cyber Violence*. European Parliamentary Research Service.
- Lune, H., & Berg, L. B. (2017). *Qualitative Research Methods For the Social Sciences*. Pearson.
- Maas, M. K., Cary, K. M., Clancy, E. M., Klettke, B., McCauley, H. L., & Temple, J. R. (2021). Slutpage Use Among U.S. College Students: The Secret and Social Platforms of Image-Based Sexual Abuse. *Archives of Sexual Behavior*, 50(5), 2203–2214. <https://doi:10.1007/s10508-021-01920-1>
- Maier, S. (2014). *Rape, Victims, and Investigations: Experiences and perceptions of law enforcement officers responding to reported rapes*: Routledge.
- Μαλλούχου, Α. (2023). Η συνδιαλλαγή ανήλικου δράστη-θύματος στην ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων. *Αντιγόνη: Το ερώτημα*, 2(4),50-88.
- Maras, M.H., & Alexandrou, A. (2019). Determining authenticity of video evidence in the age of artificial intelligence and in the wake of Deepfake videos. *International Journal of Evidence & Proof*, 23(3),255–262. <https://doi.org/10.1177/1365712718807226>
- Marcotte, A. S., Gesselman, A. N., Fisher, H. E., & Garcia, J. R. (2020). Women’s Men’s Reactions to Receiving Unsolicited Genital Images from Men. *The Journal of Sex Research*, 58(3), 512521.<https://doi.org/10.1080/00224499.2020.1779171>

- Martinez-Pecino, R., & Durán, M. (2016). I Love You but I Cyberbully You. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(4), 812-825.
<https://doi.org/10.1177/0886260516645817>
- McGlynn, C., Rackley, E., & Houghton, R. (2017). Beyond “Revenge Porn”: The Continuum of Image-Based Sexual Abuse. *Feminist Legal Studies*, 25(1), 25–46.
<https://doi.org/10.1007/s10691-017-9343-2>
- Mckinlay, T., & Lavis, T. (2020). Why did she send it in the first place? Victim blame in the context of “revenge porn. *Psychiatry, Psychology and Law*, 27(3), 386-389.
<https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1734977>
- Mourtgos, S.M., Adams, I.T., & Mastracci, S. (2021). Improving victim engagement and officer response in rape investigations: A longitudinal assessment of a brief training. *Journal of Criminal Justice*, 74, 1–10.
<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101818>
- Naeem, M., Ozuem, W., Howell, K., & Ranfagni, S. (2023). A Step-by-Step Process of Thematic Analysis to Develop a Conceptual Model in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 22,1-18.
<https://doi.org/10.1177/16094069231205789>
- Noble, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence Based Nursing*, 18(2), 34–35. doi:10.1136/eb-2015-102054
- O’Neal, E. N. (2019). “Victim is not credible”: The influence of rape culture on police perceptions of sexual assault complainants. *Justice Quarterly*, 36(1), 127–160.
<https://doi.org/10.1080/07418825.2017.1406977>
- Pina, A., Holland, J., & James, M. (2017). The Malevolent Side of Revenge Porn Proclivity. *International Journal of Technoethics*, 8(1), 30–43.
<https://doi.org/10.4018/IJT.2017010103>
- Pinciotti, C. M., & Orcutt, H. K. (2021). Understanding gender differences in rape victim blaming: The power of social influence and just world beliefs. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1-2), 255–275.
<https://doi.org/10.1177/0886260517725736>
- Poole, E. (2015). Fighting back against non-consensual pornography. *University of San Francisco Law Review*, 49(1), 181–214.
<https://repository.usfca.edu/usflawreview/vol49/iss1/5>

- Powell, A., Scott, A., Flynn, A., & Henry, N. (2020). Image-based sexual abuse: An international study of victims and perpetrators. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35166.59209>
- Ricciardelli, R., & Adorjan, M. (2019). 'If a girl's photo gets sent around, that's a way bigger deal than if a guy's photo gets sent around': Gender, sexting, and the teenage years. *Journal of Gender Studies*, 28(5), 563–577. <https://doi.org/10.1080/09589236.2018.1560245>
- Ringrose, J., Regehr, K., & Milne, B. (2021). Understanding and Combatting Youth Experiences of Image-Based Sexual Harassment and Abuse. Department of Education, Practice and Society, UCL Institute of Education.
- Safeline. (2024). Αποτελέσματα πανελληνίας έρευνας Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου ITE σε 4.800 εφήβους. <https://saferinternet4kids.gr/nea/surveyresults2024>
- Sales, N., J. (2017). *American Girls: Social Media and the Secret Lives of Teenagers*: Alfred A. Knopf.
- Stroud, S. R. (2014). The Dark Side of the Online Self: A Pragmatist Critique of the Growing Plague of Revenge Porn. *Journal of Mass Media Ethics*, 29(3), 168–183. <https://doi.org/10.1080/08900523.2014.917976>
- Tilleczek, K. C. (2020). Qualitative Methodology in Adolescent Research. *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development*, 1–10. <https://doi.org/10.1002/9781119171492>
- Thomas, S. E. (2018). "What Should I Do?": Young Women's Reported Dilemmas with Nude Photographs. *Sexuality Research and Social Policy*, 15(2), 192–207. <https://doi.org/10.1007/s13178-017-0310-0>
- Trottier, D., Benbouriche, M., & Bonneville, V. (2021). A meta-analysis on the association between rape myth acceptance and sexual coercion perpetration. *The Journal of Sex Research*, 58(3), 375–382. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1704677>
- Τσιώλης, Γ. (2018). Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Ζαϊμάκης, Γ. (Επιμ.) *Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές – Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης*. (Σελ. 97-125). Πανεπιστήμιο Κρήτης. Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας.

Varela, M.V., Mendez-Lois, M.J., & Fernandez, F.B. (2021). Gender-based violence in virtual environments: A look at adolescent reality. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 19(3),509-232.

Yadav, D.(2022) Criteria for Good Qualitative Research: A Comprehensive Review. *Asia-Pacific Education Researcher*, 31, 679–689. <https://doi.org/10.1007/s40299-021-00619-0>

Yin, R.K. (2016). *Qualitative Research from start to finish*. The Guilford Press.

Yonas, M. A., Burke, J. G., & Miller, E. (2013). Visual voices: A participatory method for engaging adolescents in research and knowledge transfer. *Clinical and translational science*, 6(1), 72-77. <https://doi.org/10.1111/cts.12028>

Image-based sexual abuse as a form of gender-based cyber violence. Emerge of sexism and victim blaming in the narratives of juvenile offenders

Anastasia Brani¹

¹ Social Worker, Juveniles Probation Officer, MSc Criminal Law and Addictions.

ABSTRACT

Image-based sexual abuse emerges as a recurring form of gender-based cyber violence that has become the focus of attention of the scientific community worldwide. This phenomenon has also affected adolescents, with boys appearing more often as perpetrators and girls as victims. However, information regarding abusers' behavior derives mainly from the victims while there is a paucity of relevant studies from the perspective of the perpetrators. The present study endeavors to address this gap regarding gender-based violence, which resulted from an overall lack of research initiatives to date on a targeted sample of adolescents. More specifically, it refers to the investigation of elements of sexist ideology as well as victim-blaming in the narratives of boys, identified as perpetrators of sexual abuse via image exploitation, aged 15-17, using an in-depth semi-structured interview schedule. Perpetrators tend to downplay their actions and not recognize the problem's seriousness. Evidence of sexism and gender stereotyping abounds. At the same time, girls who were victims of online abuse were found to be related to the offenders (i.e. girlfriends), highlighting that violence in cyberspace is related to physical violence. This paper contributes to the identification and understanding of sexual violence behaviors by adolescents in cyberspace.

Key-words: Image-based sexual abuse, juvenile perpetrators, gender-based cyber violence, qualitative study.

Correspondence: Anastasia Brani, natassabrani@gmail.com